2 Gardino Street

In 2023, an exploratory excavation took place at 2 Gardino Street and on Vydūno Street in Merkinė (Varėna district, S Lithuania), comprising 3 test pits (4.5 m^2 in total). The excavation was subsequently expanded to include a narrow trench (51.5 m in length and 0.5–1.5 m in width) that covered another 30.7 m^2. In total, the explored area was 35.2 m^2. The test pits revealed that the archaeological layer may have been formed between the 17th and 21st centuries. In test pit 1, from a depth of 2.1 m, it measured up to 1.3 m in thickness and contained finds from the second half of the 17th to the 18th centuries. In test pit 2, from a depth of 1.6–1.65 m, the layer was dated to 17th–18th centuries and contained household pottery fragments and stove tiles from that period (Fig. 1). Test pit 3 was excavated to a depth of 1.1–1.3 m, where boulders (dimensions: 30 x 21 x 12, 21 x 12 x ?, 29 x 20 x 14, 15 x 13 x 10 cm) bound with mortar were found across almost the entire extent of the test pit (1.3 x 1 m). The narrow trench revealed mixed deposits with isolated finds spanning the 17th–20th centuries.

Gintautas Zabiela, Jurgita Viršilienė

Piliakalnio gatvė 10

2023 m. Merkinės senamiestyje (Varėnos r., Merkinės sen.), sklype Piliakalnio g. 10, ištirti 3 šurfai bendro 3 m^2 ploto (1 pav.). Sklypas yra Merkinės centrinėje dalyje, 70 m į P nuo Merkinės bažnyčios, į P nuo bevardžio skersgatvio tarp Piliakalnio ir A. Čyro gatvių. Tyrinėjimai atlikti į P nuo beveik trikampio sklypo aukštesnėje ŠR dalyje stovinčio medinio namo ir susiję su jo būsima rekonstrukcija. 2021 m. V. Gubinas šiame sklype ištyrė 2 šurfus (3 m^2), aptiko iki 90 cm storio kultūrinį sluoksnį, datuojamą XVII–XIX a. (*ATL 2022 metais*, 2023, p. 333–334). Dabartinis pastatas sklype statytas XX a. I pusėje, greičiausiai po 1921 m. kovo 31 d. didžiojo Merkinės gaisro. Iki jo šioje vietoje buvo kitas pastatas, kurį rodo 1845–1854 m. ir 1858 m. Merkinės planai bei pastate išlikęs rūsys.

2023 m. tirtuose šurfuose aptiktas 0,9–1,1 m storio pilko priesmėlio kultūrinis sluoksnis, kurio viršutinėje iki 20–30 cm storio dalyje buvo XX a. radinių, tarp jų ir 1899 m. Rusijos 3 kapeikos. Šiame gylyje šurfe 4 aptikta iš 12–23 cm skersmens akmenų sudėtos, matyt, palei ankstesnį pastatą buvusios akmenų nuogrindos liekanos, fiksuotos ir 2021 m. šurfe 1. Gilesniuose sluoksniuose struktūrų nebuvo, užtat surinkta nemažai radinių. Jų gausiausiai aptikta vidurinėje sluoksnio dalyje 20–90 cm gylyje. Apatinė iki 20 cm storio virš gelsvo smėlio įžemio esanti šviesesnė kultūrinio sluoksnio dalis radinių negausi, o tai rodytų čia buvus kiemą ar daržus. Gilesniuose šurfų sluoksniuose rastos 3 titnago nuoskalos rodytų kažkur sklypo aplinkoje buvus akmens amžiaus gyvenvietę.

Kaip įprasta gyvenviečių tyrimuose, daugiausia rasta keramikos šukių. Jų iš viso surinkta 831, jos svėrė 5,049 kg. Visa keramika yra žiesta. Kaip matyti iš šių skaičių, tai gana smulkios šukės – svorio vidurkis yra 6 g. Skirtinguose šurfuose jų buvo rasta skirtingai: šurfe 3 – 338 (40,7 %), šurfe 4 – 220 (26,5 %), šurfe 5 – 273 (32,8 %). Atrinkus mažesnes nei 2x2 cm dydžio sieneles ir išilgai nuskilusias šukes iš šurfo 3 registruotos 221 (50,5 %), iš šurfo 4 – 106 (24,2 %), iš šurfo 5 – 111 (25,3 %) šukių, kurių svorio vidurkis padidėjo iki 9,2 g, t. y. geru trečdaliu. Kaip matyti, šukių atranka beveik nepaveikė jų procentinio skaičiaus šurfe 4, kurio duomenis tolesnėje statistinėje keramikos analizėje galima laikyti patikimiausiais.

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – 2021 m. tyrimai, 2 – 2023 m. tyrimai. G. Zabielos brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – 2021 excavations; 2 – 2023 excavations.

Pagal indo dalis rasta 111 pakraštėlių, svėrusių 857 g (vidurkis – 7,7 g), 242 sienelės (1946 g, vidurkis – 8 g), 77 dugnai (1104 g, vidurkis – 14,3 g) ir 11 ąsų (116 g, vidurkis – 10,5 g). Procentinis šukių skaičiaus ir svorio santykis yra toks: pakraštėliams 25,3 % ir 21,3 %, sienelėms 55,2 % ir 48,4 %, dugnams 18 % ir 27,4 %, ąsoms 2,5 % ir 2,9 %. Šurfui 4 tai būtų pakraštėliams 26,5 % ir 17,8 %, sienelėms 50,9 % ir 47,5 %, dugnams 17,9 % ir 30 %, ąsoms 4,7 % ir 4,7 %. Šie skaičiai irgi patvirtina šurfo 4 keramikos reprezentatyvumą, kurio paklaida neviršija 4 %. Šurfe 4 neglazūruota keramika sudarė du trečdalius visos keramikos. Tarp glazūruotos daugiausia buvo indo viduje glazūruotos – 78 % visų glazūruotų šukių. Iš 70 ornamentuotų šukių (8,4 % visos surastos keramikos) 52 (74,2 %) puoštos įvairių lygiagrečių linijų ornamentu. Kiek šios tendencijos charakterizuoja visą Merkinės Naujųjų laikų keramiką, sunku atsakyti, reikėtų panašių palyginamųjų tyrimų iš kitų jos senamiesčio vietų. Kol nėra parašyta 2021 m. ataskaita, neįmanoma šio šurfo duomenų palyginti su vos už 5 m nuo jo tirto šurfo 1 analogiškais duomenimis, išskyrus bendrą šukių skaičių, kuris sudaro kiek mažiau nei pusę (47 %) šurfe 4 aptiktos keramikos. Tačiau tai, matyt, yra tik sijojimo padarinys.

Kitų radinių grupių rasta pernelyg mažai, kad iš jų būtų galima daryti platesnius apibendrinimus. Registruota 16 smulkių stiklo fragmentų, iš jų 9 yra nuo langų stiklo, 7 koklių fragmentai (tarp jų 4 nuo vazoninių koklių). Tarp stiklinių dirbinių išsiskiria šurfe 5 20–40 cm rastas indo 4,5 cm skersmens anga kraštas, pasidengęs tamsiai ruda intensyvia patina (2:4 pav.), ir tame pat šurfe 40–70 cm gylyje aptiktas vienintelis žaliai glazūruotos koklio plokštės su reljefiniu ornamentu smulkus fragmentas (2:3 pav.). Tarp ypačiųjų radinių chronologijai nustatyti svarbiausias yra 1615 ar 1616 m. (?) LDK Zigmanto II Vazos šilingas (2:1 pav.) (identifikavo E. Remecas), aptiktas šurfe 3 40–50 cm gylyje. Pažymėtinas rečiau

2 pav. Tyrimų metu surasti radiniai: 1 – moneta; 2 – belemnitas; 3 – koklio fragmentas; 4 – stiklinio indo pakraštėlis. G. Zabielos nuotr.

Fig. 2. A selection of finds: 1 – a coin; 2 – a belemnite fossil; 3 – a stove tile fragment; 4 – the rim of a glass vessel.

pasitaikantis šurfe 5 40–70 cm gylyje rastas 19x7x4 mm belemnito fragmentas su 5x2 mm plokštuma – gremžimo žymėmis (2:2 pav.), paliktomis iš jo gaminant gydyti skirtus miltelius. Aptikti 2 geležinių peilių ašmenų fragmentai ir bato pasagėlė senamiesčių kultūriniuose sluoksniuose aptinkami gana dažnai, kaip ir gyvulių kaulai, kurių surinkta 130 vienetų bendro 1,123 kg svorio. Jų analizę atlikusios dr. G. Piličiauskienės duomenimis, tai tipiška Lietuvos Naujųjų laikų miestelių medžiaga. Iš rečiau pasitaikančių kaulų identifikuotas tik elnio pėdos kaulas.

Visi radiniai datuojami XVI–XX a. Jie perduoti MeKM. Sklypo Piliakalnio g. 10 tyrimai parodė, kad Merkinės centrinėje dalyje dėl čia buvusio palyginti reto užstatymo yra išlikusių vertingų kultūrinių sluoksnių, galinčių suteikti naujos medžiagos jos raidai ir materialinei kultūrai pažinti.

10 Piliakalnio Street

In 2023, exploratory excavations at 10 Piliakalnio Street in Merkinė (Varėna district, S Lithuania) comprised 3 test pits covering a total of 3 m^2 (Fig. 1). They revealed a fairly homogeneous cultural layer of the 16th–20th centuries, up to 1.1 m thick, with abundant potsherds (438 individual sherds were recorded), animal bones, and other isolated finds. The pottery was predominantly wheel-thrown and non-glazed; around half the sherds were of the body, and one in ten were decorated with parallel lines. Other notable finds included a fragment of a glass vessel, an early-17th-century coin, a belemnite fossil used for remedial purposes, and a single fragment of a glazed panel stove tile (Fig. 2).

PAGIRIAI

Karolis Duderis

Tyrimai Pagirių miestelyje

2023 m. Pagirių miestelio (Kėdainių r., Šėtos sen.) Liepų gatvėje atlikti žvalgomieji tyrimai, kurių metu ištirti 9 šurfai (18 m^2 dydžio plotas). Anksčiau Pagirių miestelyje archeologiniai tyrimai nebuvo vykdyti.

Pagirių dvaras ir kaimas minimi XVI a. pabaigoje. Pirmąją bažnyčią 1626 m. pastatė 3 broliai – Gabrielius, Kristupas ir Karolis Bialozarai. Per Šiaurės karą ji sudegė. 1742 m. kunigo Penkaševskio rūpesčiu bažnyčia atstatyta, o 1876 m. kunigo Šimkevičiaus pastangomis naujai perstatyta. Per Antrąjį pasaulinį karą, 1944 m. vasarą, bažnyčia sudegė. Parapijos salėje įrengta laikina bažnyčia. Šiaurės karo metu kaimas praktiškai sunaikintas. 1750 m. Pagiriai gavo savaitinio turgaus privilegiją. Nuo 1777 m. veikė parapinė mokykla. XIX a. Pagiriai buvo Vilkmergės apskrities miestelis, valsčiaus centras (Misius K. Pagiriai, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2010, t. XVII. On–Peri, p. 230). Pagiriuose gyvenusio kunigo Albino Alseikos rūpesčiu 1911 m. pastatyta mūrinė varpinė (UK 44347). Keturių tarpsnių, 28 m aukščio, neogotikinių formų pastatas tuomet pranoko